

Vibeke Olsson

ULRIKE OCH KRIGET

**BONNIER
CARLSEN**

ULRIKE OCH KRIGET & ULRIKE OCH FREDEN

Första utgåva *Ulrike och kriget* 1975

Första utgåva *Ulrike och freden* 1976

© Vibeke Olsson 1975 resp 1976

Denna samlingsutgåva är utgiven av

Bonnier Carlsen Bokförlag 2020

Sättning av Bonnierförlagen

Bokomslag av Sara Edström

Tryckt av ScandBook, EU 2020

ISBN 978-91-7975-214-9

www.bonniercarlsen.se

”Kunde vi avläsa våra ovänners hemliga historia, så skulle vi i vars och ens liv finna sorg och lidande nog för att avlägsna vårt hat.”

HENRY LONGFELLOW

JAG HETER ULRIKE BECKENBAUER.

Jag är tolv år och alltså nyss vuxen, även om de som själva kallar sig vuxna tror att jag fortfarande är ett barn.

Det är höst nu, nu går föhnvinden och skolan har börjat. Jag börjar i sjuan nu. Mamma har just åkt till sjukhuset och fått min tredje lillebror, men det är inte bara det som gör just den här dagen märkvärdig utan det att det har plötsligt blivit krig.

I förrgår tågade Führern in med trupper i Polen, och idag har engelsmän och fransmän förklarat krig mot oss. Vår matte-lärare är med därborta i Polen. När han får permission ska han komma till skolan och berätta för oss om våra framgångar, det har rektorn lovat. Det sa han igår.

Idag är det den tredje september nittonhundratrettionio och det är det första datum förutom mitt födelsedatum, som jag lägger på minnet. Det är ett väldigt viktigt datum, för idag har det ju blivit krig på riktigt. En gång när jag var mycket liten minns jag att mamma sa, att krig är någonting fruktansvärt, men allt är som vanligt och det känns inte ett dugg fruktansvärt. Även om jag anstränger mig flera minuter så känns det inte ett dugg fruktansvärt. Annas pappa säger att detta krig ska bli mycket ärorikt och lönande. Det tycker jag låter bättre.

På världskartan över kökssoffan ser Polen ut att ligga mycket långt bort från den röda pricken där vi bor, München. Nu ikväll när jag står och tittar på kartan förstår jag plötsligt, att förut har världen bara varit som en karta för mig, jag har inte kunnat föreställa mig något annat än München. Nu tänker jag att Warszawa är ju också en stad, som München, med hus och gator och människor. Och det finns många fler städer, där det också finns hus och gator och människor. Men hur det ser ut mellan städerna har jag svårt att föreställa mig, för det är så sällan jag varit på landet. Jag tittar på städerna på kartan, Wien, Prag, Berlin, Warszawa ... och i alla dessa städer är det krig, men jag kan inte inse att det är ett dugg fruktansvärt.

Krig är ungefär som när det är lokaldery i fotboll, ”die Löwen” mot Wacker München och ”die Löwen” vinner nästan alltid och det vet alla, precis som jag vet att vi kommer att vinna kriget för det har Führern lovat oss idag. Och vad man lovar det håller man. Särskilt om man är så duktig som Führern. Jag tittar västerut på kartan, på England. Och det känns lite otäckt, för det är ju de som har förklarat krig mot oss. Det är ju de som har börjat. Så när jag tittar på England känns det nästan som om kriget vore fruktansvärt. Men bara lite, lite grand. Lite, lite grand fruktansvärt ...

Så tittar jag på München. Mitt inne i den där röda pricken bor vi. Och jag tänker att någonstans i någon annan stad sitter någon och tittar på en likadan karta och tycker att München bara är en röd fläck, som Prag eller Wien eller Warszawa är för mig. Kanske finns det någon i London som ... Nej, jag vill inte tänka på London, inte på engelsmännen, för det är nog de som är fruktansvärda. Vissa människor är det. Och så finns det de

som är *mindervärdiga*. Vår klassföreståndare säger att judar är mindervärdiga. Men Dyveke Jonsen, som jobbar på Pauls krog i gathuset, säger att alla människor är lika mycket värda, även om de är judar. Hon kommer från Schleswig-Holstein, det är därför hon har ett danskt namn. Och det där om judar kanske hon säger för att hon inte är någon alldeles riktig tysk. Hon är tysk medborgare, men när hon var liten talade hon danska.

Kanske är det hon som gör att pappa jämt är full när han varit nere på deras krog, hon kanske lurar honom att supa sig full, eftersom hon har så konstiga idéer. Jag hatar när pappa är full. *Hatar*. När jag var liten var jag rädd för honom. Mamma stängde in oss barn i rummet, och i köket skrek och svor pappa och ibland grät han och sjöng gamla soldatvisor från världskriget. Och så emellanåt hörde man mammas ljusa, milda röst och så kom hon in och bad aftonbön med oss. Nu är jag aldrig rädd för pappa, men allt är så trist när han är full. Särskilt nu när mamma är på sjukhuset. När Gerd föddes var jag bara två år och när Helmut föddes var jag åtta, de gångerna fick jag bo hos fru Müller i gathuset när mamma for till sjukhuset. Men nu är jag tolv år och stor och ska sköta hushållet. Det känns väldigt ensamt.

Pappa har gått ner på krogen. Idag har det ju blivit krig, så han kommer nog att dricka extra mycket idag. Han sitter nere på krogen hos Paul, Dyveke och fru Müller. Och Dyveke serverar honom först öl, sedan sekt och så weinbrand. Först pratar han krigsminnen med Paul. Alltid krigsminnen. Från skyttegravarna i Flandern på kejsarens tid. Sedan sjunger han. Säkert sjunger han:
”Im Himmel es gibt kein Bier ...”

Jag suckar tungt, kliver ner från kökssoffan, där jag suttit och

betraktat världskartan, bäddar i soffan åt pappa. Så tittar jag på klockan. Åtta. Dags att lägga Helmut. Klockan åtta på kvällen är en ensam timme när inte mamma är hemma. Helmut vill inte lägga sig. Om vi hade mer än ett litet, litet rum och kök skulle han nog gömma sig för mig, men det tillåter inte utrymmet.

– Jag vill inte ..., säger han energiskt.

– Du måste lägga dig!

– Varför det?

– För ... för annars blir du så trött.

– Men jag vill vara uppe. Jag kan väl få vara uppe nu när det är krig!

– Du ska sova nu. Kom nu!

Motsträvigt följer han med till diskbänken där tvättfatet står och går med på att tvätta sig överallt utom bakom öronen. Är man fyra år, så är man!

Väl i säng ska han naturligtvis höra en saga. Jag berättar Törnrosa för den tycker han om. När jag slutat säger han:

– En saga till, Rike.

Det är hans smeknamn på mig. Det tillkom när han var liten och inte kunde säga mitt namn och han har alltid fortsatt kalla mig Rike.

Men någon mer saga blir det inte, för jag har biologiläxa och ska göra pappas matsäck till imorgon och klockan är redan kvart i nio.

– Nej Helmut, nu ska du be aftonbön.

Och han knäpper sina små skära händer och vi läser tillsammans:

*Fader vår,
som är i himlen,
helgat varde Ditt namn,
tillkomme Ditt rike,
ske Din vilja,
såsom i himlen,
så ock på jorden,
vårt dagliga bröd,
giv oss idag
och förlåt oss våra skulder,
såsom ock vi förlåta dem, oss skyldiga äro,
inled oss icke i frestelse,
utan fräls oss ifrån ondo,
ty riket är Ditt,
makten och härligheten,
i evighet, Amen*

Jag ber mycket långsamt, jag har hört att man ska be noga i krig. Helmut är trött, han lägger lydigt sitt linblonda huvud på kudden. Jag är så glad att han inte ropar efter mamma.

Vid köksbordet sitter Gerd och räknar matteläxan. Jag gör i ordning pappas matsäck till jobbet imorgon. Han och mamma jobbar på en vapenfabrik, så de hjälper ju till på sitt sätt i det nya kriget. Jag kokar buljong och häller i termosén. Så gör jag en leberknödel. Bäst medan jag står där och gör en knödel råkar jag kasta en blick på världskartan. Så ser jag på Gerd som räknar alltjämt.

– Gerd, säger jag, det är krig och igår fick vi en liten bror, borde vi inte sjunga nationalsången?!

Jag har just räknat ut sista talet på sidan när det ringer ut. Hastigt rafsar jag ihop böckerna, sätter på mig jackan och rygg-säcken och är ute ur klassrummet. Idag har mamma kommit hem med baby, jag är väldigt nyfiken på att få se honom.

- Varför har du så bråttom? undrar Caroline.
- Mamma har kommit hem från sjukhuset idag.
- Å, får jag komma och se på baby?
- Ja, det kan du väl få, men inte idag.

För Caroline är en baby någonting man ”tittar på”. De är rika i hennes familj, hennes lillebror hade barnsköterska de första åren och hennes mamma är hemma med en hushållerska. Vi har ingen hushållerska. Jag vet att småsyskon ska man inte bara ”se på”, de skriker, gör i byxorna och ska bytas på, lite senare drar de i borddukar, bränner sig på spisen eller kaminen och river sönder ens skolböcker, och ändå senare vill de inte gå och lägga sig, lär sig fula ord och tigger godis. Men jag tycker nog om dem i alla fall.

Det blåser torrt och hårt därute. Håret blåser i ansiktet på mig, kommer i munnen, i näsan. De flesta säger att det är skönast att ha vinden i ryggen, men jag tycker bättre om att ha den i ansiktet, så håret blåser bakåt. En bil tutar någonstans, annars är det ganska tyst förutom vindens brusande. Och så naturligtvis, långt borta, trafikljusen från de stora gatorna. Men det hör man ju alltid, så jag tänker liksom aldrig på det. Bara ibland om jag stannar och verkligen lyssnar efter. Och det är långt borta. Där, omkring Frauenkirche och på Prinzregentenstrasse finns människor med fina kläder och många smycken. De allra

flottaste bor på Bayerischer Hof. De ser alla ut som om de klivit ut ur en filmtidning och jag undrar hur det är att vara sådan. Jag undrar om en mamma med stora örhängen och klirrande armband är likadan som min mamma. Carolines mamma har örhängen och klirrande armband, och när man kommer hem till Caroline tittar mamman på en och säger:

– Hej på dig lilla vän! Hur har du det?

När hon frågar så, svarar man att man har det bra, även om man skulle vara helt tillintetgjord av sorg.

Bienmanns och Schulzes barn spelar fotboll på gården när jag kommer. Jag skyndar mig förbi dem in i porten och jag längtar efter att få träffa mamma igen och se min nye bror.

Vi bor på andra våningen i gårdshuset. Där har vi bott så länge jag har levat, mamma och pappa flyttade hit alldeles innan jag föddes. Plötsligt tänker jag på alla länderna på världskartan över kökssoffan, och då känns det underligt att jag alltid bott i samma lägenhet, i samma hus, vid samma gård, på samma gata, i samma stad, i samma land hela livet. Eftersom vi bara har ett kök och ett litet rum, så förstår jag mycket väl vad Führern menar när han säger att vi behöver "Lebensraum".

Mamma vill att baby'n ska heta Dieterich. Hon säger att hon alltid tyckt om det namnet och så är det bra för det är inte så vanligt. Gerd vill att han ska heta Alois eller Alfons. Pappa tycker Johannes eller Michael. Jag tycker att han ska heta Adolf efter Führern eftersom han föddes natten innan kriget kom. Men mamma, som lagt lille Dieterich – Alois – Alfons – Johannes – Michael – Adolf till bröstet, tittar på pappa och säger tyst, men mycket, mycket sorgset:

– Å, Heinz, att jag ändå till slut skulle föda ett krigsbarn.

Och så började hon gråta. Och pappa gör något jag nästan aldrig sett, han lägger armarna om mamma och håller henne i sin famn. Han klappar henne på huvudet och mamma gråter tyst och håller mycket hårt i baby'n.

– Men mamma ..., säger jag. Det är så konstigt att se mina föräldrar så där, så jag törs inte säga något mer. Men jag samlar mig på nytt.

– Vi kommer att få det mycket bra efter kriget, förstår du inte det, mamma?

Men mamma bara säger:

– När jag var två år äldre än du är nu, Ulrike, då kom världskriget. Och vi trodde alla att vi skulle få det bättre efteråt, men ... Hon torkar sig i ögonen och det är svårt att se mamma gråta.

– ... men det blev aldrig bättre, bara värre. Din morfar och dina morbröder, de stupade alla vid västfronten – det var därför vi kom hit till staden. Vi ensamma kvinnor kunde inte klara oss på gården, och jag tänkte, att aldrig mer ska vi behöva uthärda ett krig ...

Det finns faktiskt något som är otäckt med det nya kriget, och det är mörkläggningen, att det sitter skärmar på gatlyktorna och att man måste ha mörkläggningsgardiner för fönstren. Det är otäckt därför att det är ovant och därför att ingen förklarar för mig varför. Inte kan väl engelsmännen komma hit och bomba? Och ändå ska man ha de där mörkläggningsgardinerna, som mamma och pappa anstränger sig för att inte låtsas om. Helmut, som är frågvis frågar mamma varför vi ska

ha dem, men hon svarar bara:

- Det är bestämt så.
- Varför det? undrar Helmut.
- Führern har bestämt det.

Snart vänjer man sig vid mörkläggningsgardinerna. I skolan har vi luftskyddsövningar. Vi får ”leka” flyganfall och gå ner i skyddsrummet i prydliga led, och så får vi lära oss att ta hand om brinnande människor av en brandsoldat som kommer till skolan. Han tänder eld på en docka, stoppad med halm, och sedan ska vi i tur och ordning ”rädda livet” på dockan. Det blir jag som får börja. Jag sveper in dockan i en filt och rullar byltet på marken för att kväva elden.

- Se till att elden inte kommer åt huvudet! säger brandsoldaten.
- Och stoppa om henne ordentligt, så hon inte fryser! hojtar

Anna och skrattar.

Hon får en sträng tillrättavisning. När det är Nella's tur händer något mycket konstigt.

Hon bara står där och ser hur flammorna äter sig längre och längre in i dockan. Hon bara står där med filten i handen.

– Rädda henne då! skriker brandsoldaten. Tänk att det är din mamma som ligger där och brinner!

Men Nella börjar gråta.

– Jag vågar inte, snyftar hon, och det är mycket konstigt, vi andra stirrar undrande på Nella i flera dagar efteråt.

En dag när våren just har kommit kommer verkliga engelsmännen och bombar.

Det går flyglarm och vi får gå ner i källaren. Babyn skriker och mamma gråter tyst. Pappa svär för sig själv; inte över engelsmännen utan över kvartersledaren som kör ner oss i källaren.

– De där bombplanen är inte värda att man ens lyfter på rumpan, säger pappa.

Mamma tittar skrämt på honom. Men pappa har rätt. De bombar så långt ifrån oss att vi inte kan höra några nedslag.

Och sedan visar det sig att engelsmännens brandbomber har förorsakat så obetydliga skador att det nästan är skrattretande att de tagit sig hit.

– Det var ju inte ens spännande, säger Anna besviket.

Babyn får heta Dieterich.

I maj, när han just lärt sig sitta och jag just har fyllt tretton, blir pappa inkallad. Mamma gråter när vi står på stationen och tåget med honom rullar bort. Efteråt går vi till Frauenkirche, världens ståtligaste och finaste kyrka, symbolen för ”Rörelsens huvudstad”, och ber för honom. Mamma har Dieterich i barnvagnen och hon köper glass åt mig, Gerd och Helmut, men hon säger ingenting på hela vägen hem. Jag vill gå ner till Isar, men jag vågar inte be mamma om det. Och jag tänker på förra kriget. Det är det som givit mamma så ledsna ögon och böjd rygg. Och nu är hon rädd för kriget igen. Men efter detta krig ska fransmännen lämna tillbaka vad de stulit från oss. Führern har alldeles nyss angripit Frankrike, de ska få sota för vad de gjorde mot våra föräldrar. Det är Frankrikes och Englands och USA:s fel att det blev inflation och att mina föräldrar var väldigt fattiga när jag och Gerd föddes.

Och första krigssommaren, 1940, är pappa och Paul i Norge. Och jag är tretton år och arbetar som springflicka på

Bayerischer Hof. Engelsmännen kommer och bombar en gång till, med sprängbomber och brandbomber. Men det är långt ifrån vårt kvarter och skadorna är små. Vi har stora framgångar i Frankrike. Nu ska de äntligen få betala, de som givit min mamma så ledsna ögon.